

Barbara KONECKA-SZYDŁOWSKA
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

KAPITAŁ SPOŁECZNY W MAŁYM MIEŚCIE. PRZYKŁAD SŁUPCY¹

SOCIAL CAPITAL IN A SMALL TOWN. AN EXAMPLE OF SŁUPCA

ABSTRACT: The aim of the paper is to analyse social capital in a small town of Słupca. Słupca is a powiat town with the status of an urban commune. Located in the east-central part of Wielkopolska, 70 km east of Poznań, it had a population of 14.133 in 2007. The analysis embraced the level and quality of Słupca's social capital and its impact on the town's socio-economic development. The research was conducted in two stages: (1) questionnaire interviews on a sample of 200 Słupca residents, and (2) deeper face-to-face interviews with its active residents, or local leaders.

KEY WORDS: social capital, small town, Słupca

Wprowadzenie

Współcześnie wśród wielu czynników decydujących o tempie rozwoju społeczno-gospodarczego miast wymienia się mieszkańców, ich aktywność społeczną i polityczną, tradycje samorządności, poziom wykształcenia oraz partycypacji społecznej (Węclawowicz 2000; Trutkowski, Mandes 2005). Według Z. Chojnickiego i T. Czyż (2005) jednym z czynników aktywizacji rozwoju społeczno-gospodarczego we współczesnych przemianach społeczno-gospodarczych w Polsce jest klimat społeczny. Klimat społeczny będący miękkim czynnikiem rozwoju obejmuje dwie składowe: 1) kapitał ludzki (*human capital*) i 2) kapitał społeczny (*social capital*). Na kapitał ludzki składają się przede wszystkim wiedza, umiejętności, kompetencje i zdolności innowacyjne jednostek. Kapitał społeczny to pojęcie bardziej złożone. J. Coleman (1988) definiuje je jako

¹ Opracowanie przedstawia część wyników międzynarodowego projektu badawczego „Kapitał społeczny w małym mieście” realizowanego przez Instytut Geografii Regionalnej w Lipsku (Leibniz-Institut für Länderkunde) w latach 2007–2008. W ramach projektu zbadano kapitał społeczny w ośmiu miastach: Słupca, Łobez (Polska), Colditz, Leisnig (Niemcy), Kuldiga, Valka (Łotwa), Rietavas, Šilalė (Litwa) (Borsig 2007).

umiejętność współpracy międzyludzkiej w obrębie grup i organizacji w celu realizacji wspólnych interesów. Według R. Putnama (1995) kapitał społeczny jest to obywatelskie nastawienie członków społeczeństwa, normy społeczne wspierające działania wspólne oraz zaufanie interpersonalne i zaufanie do instytucji publicznych. W literaturze podkreśla się również, że kapitał społeczny jest zjawiskiem kulturowym i ma charakter dobra publicznego budowanego w długim horyzoncie historycznym, z kolei kapitał ludzki jest atrybutem poszczególnych obywateli (Czapiński 2005).

Celem opracowania jest analiza kapitału społecznego w małym mieście Słupca. W opracowaniu dokonano analizy poziomu i jakości kapitału społecznego oraz jego wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy Słupcy. Słupca to miasto powiatowe, liczące w 2007 r. 14 133 mieszkańców. Położone jest w środkowo-wschodniej części Wielkopolski w odległości 70 km na wschód od Poznania – stolicy województwa wielkopolskiego. Z punktu widzenia analizy kapitału społecznego istotne znaczenie ma podział na „starą” i „nową” Słupcę – w sensie: ludność rdzenna i ludność napływowa z całej Polski (związek z powstaniem w latach 70. przedsiębiorstwa „Mostostal”) oraz zmiana władz miejskich, która nastąpiła w wyniku wyborów samorządowych w 2006 r.

Proces badawczy kapitału społecznego w Słupcy składał się z dwóch etapów: 1) przeprowadzenia wywiadów kwestionariuszowych na 200-osobowej grupie mieszkańców miasta; 2) przeprowadzenia indywidualnych wywiadów pogłębionych z aktywnymi mieszkańcami miasta, tzw. liderami lokalnymi (lokalnymi ekspertami), którzy reprezentują różne instytucje: władze lokalne oraz organizacje i stowarzyszenia kulturalne, społeczne i edukacyjne.

Charakterystyka społeczno-gospodarcza Słupcy

Słupca prawa miejskie otrzymała w XIII w. W XIV i XV w. Słupca, położona na skrzyżowaniu szlaków handlowych, była jednym z większych miast Wielkopolski, ośrodkiem handlu i rzemiosła, zwłaszcza sukiennictwa. W 1793 r. znalazła się w zaborze pruskim. W latach 1807–1815 Słupca była w Księstwie Warszawskim, później w Królestwie Polskim. Po raz pierwszy została siedzibą władz powiatowych w 1867 r., co przyczyniło się do ożywienia miasta, leżącego w odległości zaledwie 2 km od granicy Prus. W 1921 r. przeprowadzono przez Słupcę linię kolejową Warszawa–Poznań, linię zelektryfikowano w 1964 r. Reaktywowanie siedziby powiatu w 1956 r. i rozwój przemysłu stały się głównymi czynnikami miastotwórczymi w drugiej połowie XX w. W 1960 r. ludność Słupcy wynosiła 5100 mieszkańców i wzrosła prawie dwukrotnie do 9830 mieszkańców w 1978 r. (Kwiatek, Lijewski 1998; Siuchniński [red.] 1967).

Obecnie Słupca to małe miasto powiatowe, posiadające status gminy miejskiej. Położone jest w odległości 70 km od Poznania i w bliskim sąsiedztwie dwóch miast średniej wielkości – Wrześni (23 km) i Konina (26 km). Przez Słupcę przebiega droga krajowa 92, łącząca Poznań z Koninem, i droga wojewódzka 466 łącząca Słupcę z autostradą A2. Od 1998 r. następuje w Słupcy spadek liczby ludności. W latach 1998–2007 liczba mieszkań-

ców zmniejszyła się z 14 900 do 14 133 osób. Depopulacja miasta odbywa się w głównym stopniu na skutek ujemnego salda migracji, które przewyższa przyrost naturalny. W 2006 r. udział ludności w wieku produkcyjnym wynosił w Słupcy 68,6% i był wyższy od średniej dla całego zbioru małych miast Wielkopolski i od średniej wojewódzkiej. Najwięcej osób zamieszkałych w Słupcy – 49,4% (dane z roku 2002) ma wykształcenie podstawowe i zasadnicze zawodowe. Niemal co trzecia osoba zamieszkała na terenie miasta ma wykształcenie średnie. Osoby z wykształceniem wyższym i policealnym stanowią 15,4% mieszkańców Słupcy. Kobiety są lepiej wykształcone od mężczyzn.

Pod względem gospodarczym Słupca to ośrodek o charakterze przemysłowo-usługowym, jest jednym z ważniejszych ośrodków przemysłowych w Wielkopolsce. W 2006 r. w Słupcy funkcjonowało 1919 podmiotów gospodarczych zatrudniających ponad 6500 osób (tab. 1). Stopa bezrobocia w Słupcy i całym powiecie słupeckim należy do najwyższych w województwie wielkopolskim, ale od 2003 r. wykazuje tendencję spadkową. Liczba bezrobotnych w samym mieście stanowi ¼ ogółu bezrobotnych w powiecie. W latach 2003–2007 liczba bezrobotnych w Słupcy zmniejszyła się z 1600 do 700 osób, a udział bezrobotnych w grupie ludności w wieku produkcyjnym obniżył się z poziomu 16,4% do 7,4% (Bank Danych Regionalnych).

Tabela 1

Struktura gospodarcza Słupcy według sekcji PKD w 2006 r.

Sekcja PKD	Liczba podmiotów	%	Liczba pracujących	%
Rolnictwo (sekcja A)	39	2,0	97	1,5
Przetwórstwo przemysłowe (D)	211	11,0	2293	34,9
Zaopatrywanie w energię elektryczną (E)	4	0,2	70	1,1
Budownictwo (F)	247	12,8	512	7,8
Handel i naprawy (G)	612	32,0	1181	18,0
Hotele i restauracje (H)	57	2,9	113	1,7
Transport, łączność (I)	80	4,2	149	2,3
Pośrednictwo finansowe (J)	79	4,1	151	2,3
Obsługa nieruchomości (K)	247	12,9	460	7,0
Administracja publiczna (L)	16	0,8	337	5,1
Edukacja (M)	55	2,9	407	6,2
Ochrona zdrowia (N)	135	7,0	547	8,3
Pozostała działalność usługowa (O)	137	7,1	237	3,6
Ogółem	1919	100,0	6554	100,0

Źródło: dane Urzędu Statystycznego w Poznaniu.

W strukturze gospodarczej miasta dominuje przemysł metalowy i maszynowy, przetwórstwo rolno-spożywcze oraz usługi handlowe i transportowe. Do największych przedsiębiorstw należą: producent konstrukcji stalowych „Mostostal Słupca” SA,

i Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „Mostostal Montaż” sp. z o.o. (zatrudniające w 2004 r. 850 osób). Wybudowanie w latach 1970–1972 przedsiębiorstwa „Mostostal” przyczyniło się do znacznego napływu ludności i do rozwoju miejskiej infrastruktury mieszkaniowej. W latach 1978–1988 liczba ludności wzrosła z 9831 do 13 830 mieszkańców. Przemysł maszynowy reprezentuje Przedsiębiorstwo Techniczno-Handlowe „ZREMB” sp. z o. o. produkujące urządzenia do mechanizacji budownictwa. Głównymi przedsiębiorstwami związanymi z rolnictwem są: zakład uboju i przetwórstwa drobiu – Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Konspol-Bis”, przedsiębiorstwo produkujące przyprawy „Młyn Gorczycy” sp. z o.o., zakład produkujący przetwory młynarskie „Cenos” sp. z o.o. Usługi transportowe świadczą firmy „Polcharter” sp. z o.o. i „Mostostal Trans”. W Słupcy funkcjonuje również Spółdzielnia Inwalidów „Przyjaźń” zajmująca się przetwórstwem tworzyw sztucznych, produkcją elementów elektronicznych i produkcją mebli. Tereny przemysłowe w Słupcy położone są na zachód od centrum miasta w pobliżu linii kolejowej (Konecka-Szydłowska 2007).

W zakresie usług edukacyjnych szczebla średniego funkcjonują w Słupcy: liceum ogólnokształcące, zespół szkół ekonomicznych, zespół szkół zawodowych oraz jedna z najnowocześniejszych w Wielkopolsce szkół muzycznych (I i II stopnia). W mieście działa Muzeum Regionalne, a cyklicznie co roku odbywają się imprezy kulturalne: „Wawrzyńki Słupeckie” (tzw. dni Słupcy) i „Imprezje” – festiwal filmów i sztuki. W Słupcy ukazują się dwa tygodniki lokalne: „Gazeta Słupecka” i „Kurier Słupecki”.

W strukturze przestrzennej miasta widoczny jest zarys owalnego starego miasta średniowiecznego, otoczonego niegdyś murami obronnymi, wzniesionymi w drugiej połowie XIV w., zachowanymi w niewielkich fragmentach. Centrum stanowi prostokątny plac Wolności – dawny rynek. Do zabytków Słupcy należą gotycki kościół św. Wawrzyńca z XV–XVI w. i drewniany kościół św. Leonarda z XVI w. Miasto położone jest nad rzeką Meszną, prawym dopływem Warty, i nad Jeziorem Słupeckim (sztuczny zbiornik wodny utworzony w latach 1954–1955 na miejscu torfowiska, użytkowany rekreacyjnie do lat 70., obecnie zanieczyszczony).

W wyniku wyborów samorządowych w listopadzie 2006 r. nastąpiła w Słupcy zmiana władz miejskich. Miasto ma opracowany dokument Strategia rozwoju miasta Słupca 2010. Realizacja strategii odbywa się przez realizację Planu rozwoju lokalnego miasta Słupca, który wskazuje konkretne działania planowane do realizacji w latach 2007–2013, finansowane ze środków własnych i w ramach funduszy strukturalnych UE.

Charakterystyka przedstawicieli mieszkańców miasta i liderów lokalnych

Badania ankietowe wśród mieszkańców Słupcy przeprowadzono w lipcu 2005 r. Objęto nimi 200 osób. W strukturze respondentów pod względem płci zaznaczyła się niewielka przewaga mężczyzn (51%). Prawie połowę ankietowanych stanowiły osoby w wieku 31–60 lat, udział ankietowanych powyżej 60. roku życia kształtował się na po-

ziomie 14%. Respondenci pracujący w mieście stanowili 48%, pracujący poza miastem 8%, a niepracujący 44% ogółu ankietowanych. Zdecydowana większość respondentów wypowiedziała się, że lubi mieszkać w Słupcy (75%).

Uzupełnieniem badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców były pogłębione indywidualne wywiady z lokalnymi liderami (aktywnymi działaczami społecznymi). Wywiady te przeprowadzono w okresie od 24 stycznia do 10 marca 2008 r. Średnia wieku rozmówców wyniosła 52 lata. Rozmówcy reprezentowali różne instytucje: władze lokalne oraz organizacje i stowarzyszenia kulturalne, społeczne i edukacyjne (tab. 2).

Tabela 2

Charakterystyka liderów lokalnych w Słupcy

Lp.	Płeć	Wiek	Pełniona funkcja
1	K	55	dyrektor Miejskiej i Powiatowej Biblioteki
2	K	48	dyrektor Muzeum Regionalnego
3	M	33	burmistrz miasta Słupca (od 2006 r.)
4	M	25	dyrektor Miejskiego Domu Kultury
5	M	71	prezes Słupckiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego
6	M	40	redaktor gazety „Kurier Słupcki”
7	M	83	prezes Towarzystwa do spraw Walki z Kalectwem
8	M	59	dyrektor Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji

Źródło: wywiady z liderami lokalnymi.

Aktywność społeczna liderów lokalnych w Słupcy i pełnione przez nich obecnie funkcje są wynikiem wzorców rodzinnych i aktywnej działalności w różnych organizacjach w okresie młodości (harcerstwo, kluby sportowe). Ankietowani liderzy pochodzą z miasta lub jego okolic, w związku z tym dość silnie utożsamiają się z nim. W opisie tych więzi przeważają wyrażenia typu: „to jest moja mała ojczyzna”, „to jest moje miejsce na ziemi”, „nie mam żadnych złych doświadczeń i w związku z tym powodów, by nie lubić tego miasta”, „czuję się związany z miastem poprzez rodzinę” czy „czuję więź zawodową z miastem”. W odpowiedzi na pytania dotyczące powodów podejmowania działań na rzecz lokalnej społeczności i miasta liderzy tłumaczą to posiadaniem pewnych cech charakteru, umiejętności i odczuć, które wręcz zmuszają do działania. Wśród nich wymieniają:

- poczucie odpowiedzialności i pracowitość,
- wiarę w siebie powstałą na bazie pierwszych sukcesów, które dopingują do dalszej pracy,
- tzw. „szczęście do ludzi”, umiejętność współpracy z ludźmi, którzy im ufają,
- potrzebę poczucia spełnienia efektywnego działania,
- wysoką empatię – chęć niesienia pomocy innym,

- posiadanie pasji, dla realizacji której podejmowane są działania,
- bycie mieszkańcem miasta, które wyzwala chęć działania na jego rzecz.

Miasto Słupca w opinii mieszkańców i liderów lokalnych

W opinii ankietowanych mieszkańców Słupcy miasto to przede wszystkim ważny ośrodek usługowy o znaczeniu ponadlokalnym. Słupca pełni funkcje, również dla otaczających obszarów wiejskich, w zakresie ochrony zdrowia (74,5% ogółu wskazań), a potem kolejno handlu i edukacji (odpowiednio 66% i 62,5% ogółu wskazań). Według ankietowanych najmniejsze jest znaczenie Słupcy jako rynku pracy, co można wiązać ze znacznym niedoborem miejsc pracy w samym mieście.

Zdaniem ekspertów do najważniejszych cech odróżniających Słupcę od innych miast należą: korzystne położenie geograficzne w układzie komunikacyjnym na trasie kolejowej Poznań–Warszawa i w pobliżu autostrady A2 Berlin–Warszawa oraz historyczne położenie na granicy dwóch zaborów: rosyjskiego, w którym znajdowała się Słupca, i sąsiedniego, niemieckiego. Przejawem tego są różnice w architekturze i mentalności mieszkańców: „Obok budynku starostwa istnieje dawna komora celna, mówię o tym nie po to, by dzielić, bo jak wiadomo, tam gdzie granica, tam również jest droga, czyli się łączymy. Do dziś widać różnice mentalne i w zabudowie czy architekturze. Nie powiem, który [zabór] jest lepszy, który gorszy, ale jest różny. Ja mam porównanie z Wrześnią. We Wrześni ludzie do wszystkiego podchodzą bardziej urzędowo, tak po niemiecku (żeby nikogo nie urazić), ale w sensie porządku, a tutaj często uczucia decydują. Większa jest otwartość w kontaktach urzędowych czy oficjalnych” (S3, M33 – por. tab. 2). „Cechą charakterystyczną jest fakt, że Słupca była miastem nadgranicznym między zaborem niemieckim i Rosją” (S5, M71).

W aspekcie lokalizacji charakterystyczną cechą Słupcy jest również położenie miasta nad Jeziorem Słupeckim, które w przeszłości pełniło funkcje rekreacyjno-sportowe, a obecnie z powodu zanieczyszczenia nie jest użytkowane. Inną cechą wyróżniającą Słupcę jest zachowany owalny układ urbanistyczny, typowy dla miasta średniowiecznego oraz zabytkowe kościoły św. Wawrzyńca i św. Leonarda. W opinii liderów lokalnych Słupca odróżnia się od innych miasteczek cyklicznymi imprezami kulturalnymi, do których należą dni Słupcy („Wawrzyńki Słupeckie”) i przegląd filmów „Imprezje”. Wymieniana jest także szkoła muzyczna i organizowane tam koncerty i uroczystości: „Funkcjonuje bardzo ładna sala koncertowa na terenie szkoły muzycznej, w której odbywają się liczne uroczystości, promieniuje to na okoliczne miejscowości” (S7, M83).

Respondenci zaznaczają również zróżnicowanie wśród mieszkańców miasta (rdzenni i napływowi): „Następną cechą, którą ja zauważyłem, to jest «stara» Słupca i «nowa» Słupca, nie chodzi o architekturę, ale o mieszkańców” (S3, M33).

Słupca jest opisywana jako małe, ciche, sympatyczne miasto, w którym żyje się spokojnie, a jego mieszkańcy się wzajemnie znają i mają możliwość działania i angażowania się w sprawy miasta: „Jest to miasto sympatyczne, ciche i spokojne, urokliwe”

(S5, M71). „Słupca jest małym, malowniczym miastem w Wielkopolsce, jest wielkie duchem, posiada potencjał wśród mieszkańców, choć ten potencjał czasami trzeba wyzwolić, zainteresować sprawami istotnymi dla miasta” (S3, M33). „Osobie, która mieszka w dużym mieście: Warszawie, Poznaniu czy Krakowie, jeżeli miałaby ochotę odpocząć od zgiełku, autobusów, tramwajów, samochodów, to Słupca jest miejscem, gdzie można na chwilę się zatrzymać, przejść spokojnie przez ulicę, zwolnić tempo życia, iść na spacer nad wodę. [...] To jest taka mała lokalna społeczność, tu jak się wyjdzie na ulicę, to każdy wita się z każdym, bo wszyscy się znają” (S4, M25). „Nie wyobrażam sobie życia w jakimś wielkim mieście. Lubię to miasteczko choćby z tego względu, że wszędzie można dojść pieszo” (S2, F48).

Respondenci wskazują, że przedmiotem promocji miasta mogą być przede wszystkim jego długie tradycje (33% wskazań), bycie żywym i miłym miastem (31%) oraz jego atrakcyjność inwestycyjna (17%).

W ocenie życia społecznego wśród mieszkańców Słupcy dominują opinie pośrednie. Miasto jest w opinii mieszkańców zarówno nowoczesne, jak i konserwatywne, jednakowo różnorodne co monotonne, żywe i nudne jednocześnie. Według ankietowanych miasto jest zdecydowanie prowincjonalne, raczej o niskim poziomie życia, a jego mieszkańcy nie potrafią patrzeć zbyt optymistycznie w przyszłość. Są jednak ludźmi otwartymi na obcych i sąsiadów.

Poziom i jakość kapitału społecznego

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych wśród mieszkańców i wywiadów z wybranymi aktywnymi mieszkańcami (liderami lokalnymi) miasta można sformułować następujące ogólne stwierdzenia opisujące poziom i jakość kapitału społecznego w małym mieście Słupca. Należą do nich:

1. Związek mieszkańców Słupcy z własnym miastem wynika w pierwszej kolejności z posiadania rodziny w miejscu zamieszkania (85% wskazań). Innymi wskazywanymi przez respondentów elementami tworzącymi więź z miastem są praca i przyjaciele (średnio po 44%). Zdaniem respondentów mniejszą rolę odgrywa fakt posiadania domu czy przywiązanie mieszkańców do tzw. „małej ojczyzny”.

Podobnie jest w przypadku liderów lokalnych, ich związek z miastem jest wynikiem więzi rodzinnych, pracy, posiadania domu, ale wynika również z poczucia tożsamości lokalnej: „W tym mieście zdecydowałem się żyć, mieszkam z żoną od początku naszego małżeństwa. Tu urodzili się moi synowie i to miasto wybrałem jako swoje miejsce. Nie zamierzam się wyprowadzać, dom właśnie buduję w Słupcy” (S3, M33). „Urodziłem się w Słupcy i najbardziej związany jestem z tym miastem, gminą, powiatem – tak bym to określił” (S5, M71).

2. W Słupcy funkcjonuje wiele lokalnych stowarzyszeń, klubów i organizacji społeczno-kulturalnych, jednak relatywnie małe jest członkostwo mieszkańców w tych organizacjach. Przekłada się to na niski poziom zaangażowania społeczności lokalnej

w sprawy publiczne. Mieszkańcy o wydarzeniach i imprezach lokalnych dowiadują się głównie od swoich znajomych i z oficjalnych ogłoszeń (77% wskazań) oraz z prasy lokalnej (50%). W bardzo niewielkim stopniu źródłem informacji są lokalne organizacje, kluby i stowarzyszenia, dlatego że niewielka część społeczności miasta jest zaangażowana w ich działalność. Zaledwie 6,5% ankietowanych mieszkańców jest członkami którejs z nich. Najczęściej ankietowani należeli do organizacji religijnych, sportowych oraz angażowali się w działalność miejscowych szkół. Główne przyczyny, które skłoniłyby mieszkańców Słupcy do podjęcia działalności społecznej, to możliwości dalszego kształcenia i podnoszenia kwalifikacji oraz bezpłatne korzystanie z wybranych usług i infrastruktury.

3. Mieszkańcy Słupcy mogą wypowiadać się na temat ważnych spraw w mieście poprzez udział w posiedzeniach Rady Miasta – jednak ponad 90% respondentów nigdy nie uczestniczyło w takich zebraniach. Mogą również wyrazić swoją opinię w ankietach, których inicjatorami są lokalne władze i miejskie instytucje kulturalno-sportowe. W ostatnim okresie mieszkańcy Słupcy mogli wypowiadać się w ramach dwóch ankiet. W związku z projektem rewitalizacji rynku słupckiego przeprowadzono w ramach konsultacji społecznych ankietę na temat przyszłego wyglądu i funkcji rynku. Ankietę przeprowadzono wśród przedsiębiorców prowadzących działalność na rynku i wśród mieszkańców Słupcy. Z kolei uczniowie słupeckich szkół mogli się wypowiedzieć na temat sposobów spędzania wolnego czasu i oferty kulturalno-sportowej miasta: „Władze miasta kontaktują się ze społeczeństwem, organizują ankiety, spotkania. Władze są bardzo otwarte” (S2, F48). „Ktoś, kto jest zainteresowany, może się wypowiedzieć w jakiejś formie. Ja nie widzę braku komunikacji między władzą a mieszkańcami” (S6, M40). „Chcemy, by rynek poza organizacją imprez narodowych, patriotycznych stał się miejscem popołudniowych spotkań słupczan” (S3, M33).

4. Organizacje i stowarzyszenia działające w mieście przyczyniają się do integracji mieszkańców o określonych zainteresowaniach, pomagają zagospodarować czas wolny i organizują życie kulturalne miasta: „Myślę, że jak w każdym mieście, jednostki, które dostarczają rozrywki, kultury, nauki są bardzo ważne. Bo bez nich życie jest uboższe. Te organizacje mają też istotną rolę w integracji społeczeństwa. Funkcjonują różne formy zajęć, np. inne dla małych dzieci, inne dla starszych” (S4, M25).

5. W życie społeczne Słupcy zaangażowani są zarówno rdzenni mieszkańcy miasta, jak i ludność napływowa, ale najczęściej są to starsi obywatele działający w organizacjach społecznych i stowarzyszeniach: „Grupa starszych słupczan jest zżyta z miastem, gdy przyjdą z listem do redakcji, czuje się taką dbałość o poprawienie czegoś.[...] Młodzi ludzie nie czują żadnej więzi ze Słupcą. Teraz jest łatwo przenieść się z miejsca na miejsce, mają instrumenty, które pozwalają się szybko komunikować (np. Internet)” (S6, M40). „Jest grupa zainteresowanych i grupa ludzi biernych.[...] Istnieje grupa «starych Słupczan», którzy jednak tym miastem żyją” (S2 F48).

Zdaniem jednego z liderów są organizacje, które działają bardzo aktywnie, lecz niestety są hermetyczne: „Jest to grupa starszych ludzi, emerytów, którzy z pewną atencją i miłością odnoszą się do miasta, do jego tradycji. Jednak ich krąg zaintereso-

wań zamyka się na przeszłości. Mają oni oznaczone strefy wpływów. Ktoś tam stworzył swoją organizację i nie wychodzi ze swojego kręgu. Kompletnie nie są zainteresowani współpracą z młodszymi ludźmi..." (S6, M40).

6. W mieście brak napięć społecznych między różnymi grupami, dochodzi do konfliktów „jedynie między «porządnymi» a wandalami, którzy niszczą budynki sprejami. Ale to nie jest tylko kwestia Słupcy, tak jest w każdym mieście" (S4, M25).

7. W opinii słupeckich liderów działalność nowych władz miasta jest oceniana bardzo pozytywnie. Nowy, młody i prężny burmistrz współpracuje z władzami powiatu, ma odpowiednie kwalifikacje oraz potrafi pozyskiwać środki z Unii Europejskiej na rozwój miasta: „Mamy aktywnego burmistrza. Potrafi zdobywać środki z Unii Europejskiej, kilka programów już zrealizował, a kilka kolejnych ma w planach" (S8, M59). „Współpraca między starostwem a miastem układa się bardzo dobrze z tego względu, że jest jedna partia rządząca i nie ma antagonizmów partyjnych. Kiedyś takie kłótnie miały miejsce. Wszyscy teraz są z Polskiego Stronnictwa Ludowego. Na imprezach widać, że wspólnie powiat i miasto, czyli starosta i burmistrz, współpracują idealnie" (S1, F55). „Te kreatury (poprzednie władze) to dogorywające relikty minionego systemu – zapijaczne mordy. Był to okres rządów niemerytorycznych i gdyby lewica rządziła jeszcze jedną kadencję to podzieliłaby Słupcę na dwa obozy – ludzi starszego i młodszego pokolenia. Obecne władze działają merytorycznie" (S6, M40).

Wpływ kapitału społecznego na rozwój społeczno-gospodarczy Słupcy

Zdaniem ankietowanych mieszkańców Słupcy wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy miasta mają przede wszystkim liderzy lokalni reprezentujący władze lokalne. W rozwiązywaniu problemów miasta mieszkańcom Słupcy ma pomagać przede wszystkim burmistrz (ponad 80% wskazań), a następnie Rada Miasta (65% wskazań). W opinii respondentów, z wyjątkiem pomocy oczekiwanej ze strony UE (30%), rola samych mieszkańców i pozostałych instytucji publicznych w zakresie rozwiązywania problemów lokalnych jest niewielka. Respondenci dość sceptycznie wypowiadają się na temat możliwości wpływu ich samych na decyzje podejmowane przez władze miasta w ważnych sprawach dla społeczności lokalnej. Tylko zdaniem 24% respondentów mieszkańcy Słupcy mają taką możliwość. Przekłada się to na ich mało optymistyczne opinie na temat przyszłości miasta. Ponad ¼ respondentów twierdzi bowiem, że w ciągu 20 lat dużo młodzieży opuści Słupcę i w konsekwencji w mieście będzie żyło coraz więcej osób starszych. Zdaniem ponad połowy ankietowanych w Słupcy będzie nadal wysokie bezrobocie, będące wynikiem stagnacji gospodarki. Pogorszeniu ulegną również warunki życia w mieście, na co wskazują opinie respondentów na temat złego stanu miejskiej infrastruktury technicznej i niskiej jakości życia.

W opinii lokalnych ekspertów szansą rozwoju społeczno-gospodarczego Słupcy jest utworzenie miejsc pracy dla mieszkańców przez lokalizację nowych przedsiębiorstw

na terenach gminy wiejskiej i powiatu słupeckiego, leżących blisko autostrady A2, poza miastem: „Należy zaktywizować tereny logistyczne leżące pomiędzy autostradą i Słupcą, wprawdzie ten teren nie należy do samego miasta Słupca, ale z pewnością takie inwestycje obniżyłyby bezrobocie w mieście” (S7, M83).

Zdaniem ekspertów szansą rozwoju Słupcy jest także oczyszczenie Jeziora Słupeckiego i rozwój turystyki związany z wykorzystaniem jeziora w celach kąpielowych i do uprawiania sportów wodnych, czyli powrót do stanu z lat 70., kiedy jezioro takie funkcje spełniało: „Należałoby doprowadzić do używalności jezioro leżące na terenie miasta wraz z parkiem i całą okolicą. Z turystyką można by wiązać perspektywy rozwoju” (S5, M71). Wymieniano również budowę ścieżek rowerowych: „Nie ma tras rowerowych, a przydałyby się” (S1, F55) i zachowanie dotychczasowych imprez kulturalnych, takich jak: przegląd filmowy „Imprezja”, „Wawrzyńki Słupeckie”, które kojarzą się z miastem i oddziałują pozytywnie na otoczenie „Festiwal filmowy „Imprezje” obok „Wawrzynek Słupeckich” może być sztandarem, który będzie widoczny. Będzie to impreza coroczna, bo zawsze była odbierana jako dobrze oddziałująca na cały powiat. Fundusze na festiwal filmowy pochodzą ze środków własnych, choć staramy się zawsze o środki z urzędu marszałkowskiego” (S3, M33).

Podsumowanie

Przeprowadzone badania kapitału społecznego w małym wielkopolskim mieście Słupca dowiodły, że wyróżnić można bardzo liczną grupę mieszkańców o niskim kapitale społecznym i mniej liczną grupę o bardzo wysokim kapitale. Do pierwszej grupy należy społeczność miasta rozpatrywana jako całość, drugą grupę tworzą aktywni, zaangażowani w sprawy publiczne obywatele, tzw. liderzy lokalni. Należy jednak zaznaczyć, że badania ankietowe kapitału społecznego mieszkańców przeprowadzono w 2005 r., tj. jeszcze przed zmianą władz lokalnych. Nowe władze miasta oceniane są bardzo pozytywnie, są otwarte względem mieszkańców, darzone zaufaniem, nawiązują współpracę z liderami lokalnych stowarzyszeń, klubów i organizacji społeczno-kulturalnych. W takiej sytuacji uzasadnione wydaje się ponowne przeprowadzenie badań ankietowych wśród mieszkańców miasta i porównanie otrzymanych wyników z tymi z roku 2005. Badanie to pozwoliłoby uzyskać odpowiedź na pytanie, czy wysoki kapitał społeczny charakteryzujący liderów lokalnych, zwłaszcza działających w instytucjach władzy, może pozytywnie wpływać na zmiany w kapitale społecznym „zwykłych” obywateli. Zbudowanie pozytywnego kapitału społecznego mieszkańców jest trudne, wymaga bardzo długiego czasu. Jego zniszczenie natomiast jest łatwe, wystarczy bowiem, by zainwestowane zaufanie zostało nadużyte, a oczekiwanie na wzajemność zawiedzione, co prowadzi do kryzysu zaufania. Niezastąpioną rolę, zarówno w generowaniu zaufania i norm współpracy, jak i w ich destrukcji, mają instytucje publiczne, a zwłaszcza instytucje władzy (por. Putnam 1995; Fine 2001; Trutkowski, Mandes 2005).

Bibliografia

- Borsig A., 2007, *Small Towns and Social Capital in the Polish Countryside*. [w:] E. Rydz (red.), *Podstawy i perspektywy rozwoju małych miast*, Akademia Pomorska, Słupsk.
- Chojnicki Z., Czyż T., 2005, *Rozwój społeczno-gospodarczy w ujęciu regionalnym*, [w:] T. Czyż (red.) *Współczesne problemy i koncepcje teoretyczne badań przestrzenno-ekonomicznych*, PAN, Warszawa.
- Coleman J., 1988., *Social Capital in the Creation of Human Capital*, „American Journal of Sociology”, Vol. 86.
- Czapiński J., 2006, *Diagnoza społeczna 2005*, VizjaPress&IT, Warszawa.
- Fine B., 2001, *Social Capital versus Social Theory. Political Economy and Social Science at the Turn of the Millennium*, Routledge, London.
- Konecka-Szydłowska B., 2007, *Słupca jako ośrodek aktywizacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich*. [w:] E. Rydz (red.), *Podstawy i perspektywy rozwoju małych miast*, Akademia Pomorska, Słupsk.
- Kwiatkiewicz J., Lijewski T., 1998, *Leksykon miast polskich*, Muza, Warszawa.
- Putnam R., 1995, *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Znak, Fundacja im. S. Batorego, Kraków–Warszawa.
- Siuchniński M. (red.), 1967, *Miasta polskie w Tysiącleciu*, t. 2., Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Trutkowski C., Mandes S., 2005, *Kapitał społeczny w małych miastach*, Scholar, Warszawa.
- Węclawowicz G., 2000, *Kształtowanie się nowego modelu zróżnicowań społeczno-przestrzennych miast w Europie Środkowej*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Miasto postsocjalistyczne – organizacja przestrzeni miejskiej i jej przemiany. XIII Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.

KAPITAŁ SPOŁECZNY W MAŁYM MIEŚCIE. PRZYKŁAD SŁUPCY

ABSTRAKT: Celem opracowania jest analiza kapitału społecznego w małym mieście Słupca. Słupca to miasto powiatowe mające status gminy miejskiej, liczące w 2007 r. 14 133 mieszkańców. Położone jest w środkowo-wschodniej części Wielkopolski, 70 km na wschód od Poznania. W opracowaniu dokonano analizy poziomu i jakości kapitału społecznego oraz jego wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy Słupcy. Proces badawczy kapitału społecznego obejmował dwa etapy: 1) przeprowadzenie wywiadów kwestionariuszowych na 200-osobowej próbie mieszkańców miasta, 2) przeprowadzenie indywidualnych wywiadów pogłębionych z aktywnymi mieszkańcami miasta, tzw. liderami lokalnymi.

SŁOWA KLUCZOWE: kapitał społeczny, małe miasto, Słupca